

ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті доводиться актуальність проблеми підготовки корекційних педагогів, професія яких на сучасному етапі становлення й розвитку отримує широке коло розповсюдження та підтримується запитамі суспільства. Визначено якості, які необхідні корекційному педагогові для професійної діяльності, серед яких головними є емпатія, педагогічний такт і спрямованість, рефлексія. Аналізуються думки вчених щодо професійного портрету корекційного педагога, показники готовності до професійної діяльності у сфері спеціальної освіти. Доведено, що у структурі підготовки корекційних педагогів слід приділяти увагу таким компонентам: мотиваційному (мотивація до оволодіння знаннями, професійної діяльності, бажанні працювати з дітьми з порушеннями розвитку тощо), когнітивному (досвід людини, його практичної діяльності, пізнавальні можливості, уміння спілкуватися тощо), поведінковому (самоконтроль у комунікативній взаємодії з дітьми з особливими потребами, їх батьками, соціальними структурами).

Ключові слова: підготовка, корекційні педагоги, спеціальна освіта, професійна діяльність, студенти, якості, готовність, психологічна підтримка.

Постановка проблеми. Кількість дітей із вадами психофізичного розвитку неухильно більшає з кожним роком. Зважаючи на це, актуалізується проблема підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти, які здійснюватимуть своєчасний і якісний психолого-педагогічний супровід означеної категорії дітей з урахуванням вимог сьогодення. Професія корекційного педагога на сучасному етапі становлення й розвитку отримує широке коло розповсюдження та підтримується запитамі суспільства. Тому існує необхідність підвищення рівня готовності корекційних педагогів до фахової діяльності в зазначеній сфері.

Аналіз актуальних досліджень. Різним аспектам підготовки корекційних педагогів приділяли увагу такі учені, як В. Бондар, Т. Дегтяренко, С. Миронова, Н. Пахомова, С. Яковлева та ін. Однак спектр порушень розвитку дітей, умови середовища, контингент студентів, які обирають спеціальну освіту своєю майбутньою професією постійно змінюються й означена проблема потребує подальшого вивчення.

Метою статті є визначення та аналіз структурних компонентів у підготовки до професійної діяльності корекційних педагогів.

Методи дослідження. У психолого-педагогічних дослідженнях (Н. Назарова, Ф. Рау, Д. Шульженко та ін.) визначено сфери професійної діяльності педагога системи спеціальної освіти: профілактика, діагностика і консультування, педагогічна корекція, участь у психологічній і психотерапевтичній допомозі, освітня й соціально-педагогічна діяльність,

організація і керівництво спеціальною освітою, викладацька діяльність, науково-дослідна діяльність.

Виклад основного матеріалу. Педагоги-дефектологи виконують свої професійні обов'язки в різних освітніх установах як спеціальних, так і загального призначення, в дитячих будинках і школах-інтернатах, здійснюють індивідуальне вчення й виховання дітей із відхиленнями в розвитку вдома.

Вважаємо, що в підготовці корекційного педагога важливими є опанування педагогічною майстерністю, яку розуміють як високий рівень творчого опанування сучасного арсеналу засобів педагогічної діяльності; ефективне вживання їх в процесі всієї діяльності, а також педагогічною технікою (необхідна складова педагогічної майстерності).

Ф. Рау виділяє такі необхідні для педагога системи спеціального утворення якості: фізична витривалість, опірність інфекційним захворюванням, відсутність дефектів мови та значного зниження зору, психічне здоров'я [5].

Найважливіші риси професійного характеру за Н. М. Назаровою: доброта, відповідальність, терпіння, здатність до емпатії, енергійність, захопленість своєю роботою, пошана і любов до своїх вихованців, професійна чесність і порядність [4].

Отже, Ф. Рау акцентує увагу на фізичному і психічному стані, а Н. Назарова – на особистісних чеснотах педагога спеціальної освіти.

Готовність корекційного педагога до виховання дітей з особливими потребами зумовлена покликанням, є для особистості суб'єктивно значущою, вона виступає індикатором ставлення людини до передбачуваних дій і відображенням фізіологічних, фізичних, психічних, психологічних особливостей стану індивіда в конкретний період часу, що передують діяльній активності. Готовність зумовлює поведінку особистості, прискорює та полегшує досягнення результату.

Психологічну готовність розуміємо як комплекс знань, умінь і навичок, мотивів, особистісних якостей, що забезпечують ефективність виконання процесу діяльності. Вона включає в себе, з одного боку, професійні знання, уміння й навички, з іншого – риси особистості: переконання, педагогічні здібності, інтереси, професійна пам'ять, мислення, увага, педагогічна спрямованість думки, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, що забезпечать успішне виконання професійних функцій. Основою психологічної готовності є моральні якості та психологічні можливості. Зміст психологічної готовності (В. Моляко, А. Мороз, В. Сластьонін) складають інтегральні характеристики особистості, що включають в себе інтелектуальні, емоційні й вольові властивості, професійно-моральні переконання, потреби, звички, знання, вміння і навички, педагогічні здібності. Особистісна готовність розглядається як наявність мотивів

діяльності, пізнавальне ставлення до зовнішнього світу, сформованість комунікативних засобів та навичок, бажання спілкуватися, достатній рівень емоційного й вольового розвитку психіки, емпатії, рефлексії.

Готовність корекційного педагога до професійної діяльності виявляється, насамперед, у його здатності до організації, виконання й регулювання педагогічної діяльності. Крім того, готовність до діяльності зумовлюється багатьма факторами, найважливішим з яких є наявність особистісних властивостей, покликання, що є сукупністю знань та вмінь, емоцій і волі, схильностей та інтересів, які безпосередньо включені в навчально-педагогічний процес, і виражаються через вплив на особистість учня з метою формування характерологічних властивостей та важливих умінь і навичок.

Визначаючи важливість практичної діяльності корекційних педагогів, Л. Фомічова наголошує на важливості використання активних форм навчання, головною ознакою яких виступає їхня контекстна схожість із реальною професією [7].

Аналізуючи стан практики післядипломної педагогічної освіти, В. Гладуш зазначив, що розвиток практики післядипломної педагогічної освіти дефектологів повинен мати чітку, логічну й послідовну динаміку. Його основними особливостями має бути своєчасне та всебічне втілення теоретичних здобутків дефектологічної науки у практику роботи педагога, удосконалення до належного рівня методичних навичок дефектологів, стимулювання потреби в постійному самовдосконаленні, забезпечення якісного навчально-виховного процесу спеціальної школи [1]. Правильна, структурована організація післядипломної педагогічної освіти дефектологів позитивно впливає на їх методичну підготовку до навчально-виховної роботи в умовах допоміжної школи.

С. Миронова розробила і впровадила особистісно-діяльнісну модель педагога-дефектолога, структура якої містить у собі види й напрями роботи, характеристики його професійних функцій, а саме: діагностичної, орієнтаційно-прогностичної, конструктивно-проектувальної, корекційної, організаційної, інформаційно-пояснювальної, комунікативно-стимулювальної, аналітико-оцінювальної, дослідно-творчої [2].

Ефективна підготовка до корекційної роботи можлива за умови врахування компоненту майбутньої професійної діяльності педагога-дефектолога та вимог до його особистості. Формування готовності випускників до корекційної роботи полягає у єдності таких складових, як особистісна, когнітивна, діяльнісна готовність [2].

Визначальною складовою професійної компетентності фахівця, на думку Д. Шульженко, є аутопсихологічна компетентність, що розглядається як готовність і здатність людини до цілеспрямованої роботи над зміною власних особистісних рис та поведінкових характеристик, уміння розвивати й

використовувати власні психічні ресурси, створювати позитивну для діяльності ситуацію завдяки змінам свого внутрішнього стану, вміння опановувати, закріплювати, контролювати нові знання й навички, здійснювати перебудову діяльності при виникненні непередбачених обставин, створювати вольову установку на досягнення значущих результатів [8].

В. Семиченко стверджує, що готовність до професійної діяльності – це психічний стан, який містить: а) операційну готовність, що вимагає термінової активізації людини, її залучення на певному рівні до діяльності; б) функціональну готовність, як усвідомленість людиною своїх цілей, оцінки існуючих постулатів, визначення найбільш ймовірних засобів дії; в) особистісну готовність, яка складається з пролонгованої високої активності особистості при залученні до виробничого процесу, пролонгованості необхідності та розподілу під час мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, оцінки ймовірності досягнення життєвих успіхів через діяльність [6].

Ґрунтуючись на дослідженнях учених Н. Пахомової, Л. Руденко, Л. Фомічової та ін. у змісті підготовки корекційного педагога до професійної діяльності можна виокремити такі компоненти: мотиваційний (мотивація до оволодіння знаннями, професійної діяльності, бажанні працювати з дітьми з порушеннями розвитку тощо), когнітивний (досвід людини, його практичної діяльності, пізнавальні можливості, уміння спілкуватися тощо), поведінкова (самоконтроль у комунікативній взаємодії).

Мотивації до професійної діяльності корекційного педагога ґрунтуються, насамперед, на його моральних прагненнях, якостях: бажанні допомогти дітям з особливими потребами, толерантному ставленні до оточуючих, розумінні рівних прав та рівних можливостей дітей з особливими потребами. Мотиваційний компонент до професійної діяльності фахівця зі спеціальної освіти формується протягом усього навчання у вищому навчальному закладі й метою викладачів спеціальних дисциплін є привіти любов до професії й бажання працювати в системі спеціальної освіти після отримання професійних компетенцій.

Когнітивний компонент вміщує систему наукових знань, які забезпечують готовність педагогів до корекційної роботи з дітьми та підлітками, які мають психофізичні особливості. У когнітивному компоненті зосереджується на формуванні системи наукових знань, які забезпечують готовність майбутніх педагогів до корекційної педагогічної роботи з дітьми. Його змістове наповнення складається із системи загально інтелектуальних, практичних, специфічних умінь та навичок, які є основою педагогічної діяльності. Досвід застосування отриманих знань на практиці дозволяє майбутньому корекційному педагогу орієнтуватися у різних ситуаціях, шукати нові шляхи їх вирішення. Досвід стосунків особистості корекційного педагога є системою професійних настанов, цінностей, інтересів, прагнення до самовдосконалення у професійній діяльності.

Аналізуючи систему підготовки корекційних педагогів, звернемося до змін у мотиваційному компоненті студентів, які за Л. Мітіною [3] має чотири стадії.

На першій стадії (мотиваційній) слід визначити готовність студента до зміни своєї поведінки і підготовки до цих змін.

На другій стадії (когнітивній) студенти починають усвідомлювати й оцінювати власні професійні й особистісні можливості у зв'язку із відмовою від звичних форм поведінки.

На третій стадії – афективній, у процесі проходження практики, студенти напряму корекційної освіти відчують здатність внести зміни до професійної діяльності.

На четвертій – поведінковій, у майбутніх корекційних педагогів з'являється бажання апробувати нові форми поведінки у професійній діяльності.

Означені авторкою стадії є актуальними й у становленні мотиваційного компоненту студентів – майбутніх корекційних педагогів.

Підготовка бакалаврів з корекційної освіти націлена на формування у студентів системи знань про психолого-педагогічні особливості дітей із психофізичними порушеннями, особливості їх пізнавальних можливостей, навчання, виховання, видах і формах корекційно-педагогічної діяльності, спрямовану на зменшення кількості негативних станів учнів, методах корекції, самостійну роботу з джерелами інформації. Особливу увагу слід приділяти усвідомленню студентами знань і навичок, яких вони набувають. Отже, на заняттях здійснюється трансформація теоретичних знань у практичні уміння і навички уміння спілкування з дітьми з особливими потребами.

Єдність і скоординованість знань під час вивчення гуманітарних, соціально-економічних, професійно-орієнтованих дисциплін дозволяє сформувати у студентів знання і навички у галузі корекційно-педагогічної діяльності.

Підготовка бакалаврів із корекційної освіти передбачає використання певних методів і засобів навчання. Поряд з традиційними формами викладання (лекції, семінари, практичні) використовують форми, які імітують майбутню професійну діяльність студентів: ситуативно-рольові ігри, тренінги. Це зумовлено необхідністю розвивати у студентів уміння працювати як самостійно, так і в групі, здатність застосовувати отримані знання на практиці, уміння планувати зміст своєї діяльності.

Особливостями організації навчального процесу є по-перше, міждисциплінарний науково-освітній ґрунт, по-друге, оптимальне співвідношення теоретичної та практичної діяльності, по-третє, наближеність до особливостей регіону.

Організація навчального процесу базується на узгодженому використанні традиційних і новітніх технологій освіти, насамперед, активних форм навчання, які орієнтовані, з одного боку, на проблемні

методи, а з іншого – на індивідуалізацію навчання й удосконалення планування колективно-групової діяльності, розробку гнучких методологічних і методичних схем освітнього процесу.

Провідною у підготовці фахівців з корекційної освіти є спрямованість на психологічну готовність майбутніх фахівців до роботи з дітьми з особливими потребами.

Висновки. Отже, психологічна підготовка майбутніх корекційних педагогів спрямована на:

- організацію сприятливого психологічного клімату в колективі;
- усвідомлення своїх цілей і цільової структури ситуації, її правил, вмісту, ролей учасників і їх репертуарів, партнерів поведінки й використовуваних при цьому засобів самокорекції негативних психічних станів;
- пізнання динамічних феноменів і усвідомлення своєї причетності до ситуацій, які виникають у процесі міжособистісної взаємодії;
- формування соціально-психологічних умінь і навичок самокорекції;
- розвиток соціальної сензитивності (сприйнятливості до станів, думок інших людей).

Підсумовуючи, зазначимо, що підготовка корекційних педагогів є актуальним і складним процесом, у якому необхідно приділяти увагу комплексності, а саме мотиваційному, когнітивному поведінковому компонентам, а також розвитку особистісних якостей студентів (емпатії, рефлексії, толерантності).

Перспективою подальшого розвитку є розробка та впровадження програми із психологічної підтримки студентів з напряму підготовки «Спеціальна освіта».

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладуш В. А. Теорія і практика післядипломної педагогічної освіти дефектологів в Україні (друга половина XX – початок XXI століття) : автореф. дис. ... док.-ра пед. наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / В. А. Гладуш ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2013. – 41 с.
2. Миронова С. П. Етапи підготовки майбутніх педагогів до корекційної роботи з розумово відсталими дітьми / С. П. Миронова // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2008. – Вип. VIII. – Сер. соціально-педагогічна. – С. 82–88.
3. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – М. : Флинта : Моск. психол.- соц. ин-т, 1998. – 200 с.
4. Назарова Н. М. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения [Електронний ресурс] / Н. М. Назарова. – Режим доступу : [http:// www.mgpru.ru](http://www.mgpru.ru)
5. Рау Ф. А. Методика обучения глухонемых произношению : пособие для учителей школ глухонемых и студентов дефектологических факультетов пед. институтов / Ф. А. Рау, Ф. Ф. Рау. – 4-е изд. – М. : Учпедгиз, 1959. – 295 с.

6. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В. А. Семиченко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – К. : ВІПОЛ, 2000. – С. 176–203.

7. Фомічова Л. І. Проблеми психології вищої школи / Л. І. Фомічова // Психологія та педагогіка: спеціальні : у 2-х кн. : зб. наук. пр. / за ред. Л. І. Фомічова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – Кн. 1. – С. 51–55.

8. Шульженко Д. І. Аутизм – не вирок. / Д. І. Шульженко. – Львів : Кальварія, 2010. – 224 с.

РЕЗЮМЕ

Проскурняк Е. К проблеме профессиональной подготовки коррекционных педагогов в Украине.

В статье доказывается актуальность проблемы подготовки коррекционных педагогов, профессия которых на современном этапе развития широко распространяется и поддерживается требованиями общества. Выделены качества, которые необходимы коррекционному педагогу для профессиональной деятельности, среди которых главные: эмпатия, педагогический такт, рефлексия. Анализируются исследования ученых относительно профессионального портрета, критерии и показатели готовности к профессиональной деятельности в сфере специального образования. Определено, что в структуре подготовки коррекционных педагогов следует уделять внимание таким компонентам: мотивационному (мотивация на овладение знаниями, профессиональной деятельностью, желании работать с детьми с нарушениями развития), поведенческом (самоконтроль в общении с детьми с особыми потребностями, их родителями, социальными институтами).

Ключевые слова: підготовка, коррекционные педагоги, специальное образование, профессиональная деятельность, студенты, качества, готовность

SUMMARY

Proskurnyak O. On the Problem of Preparation of Correctional Teachers for Professional Activity.

The topicality of the problem of preparation of correctional teachers is proved in the article. The profession of correctional teachers is widely spread and supported by the demands of the society at the present stage. The qualities which are crucial for a correctional teacher in his professional activity, such as empathy, pedagogical tact, reflection etc., were defined. The studies of scientists about a professional portray of an expert in the sphere of special education are analysed. The criteria and the rate of preparedness of future correctional teachers for their professional activity are identified. It was defined that in the structure of preparation of correctional teachers much attention should be given to the following components: motivational, cognitive, and behavioral. The motivational component is examined through the prism of the formation of motivation for getting knowledge, professional activity, and the desire to work with children who have a disturbance of development. The cognitive component is seen as gaining experience in practice. The behavioral component is regarded as the formation of self-control in the communication with children, who have psychophysical disorders, their parents and social situations. The preparation of Bachelors of Correctional Behavior implies the use of specific methods and means of education. Along with the traditional forms of teaching (lectures, seminars, practical classes) the innovational ones are used as well. These are the forms that imitate the future professional activity of students: situational and role plays, trainings. It is determined by the necessity of the development of students' skill to work both independently and as team players. The ability of applying knowledge in practice and planning the content of one's

activity is formed. The development of the program of psychological follow-up for the students whose field of study is "Specific education" is considered to be a prospect for the research.

Key words: *preparation, correctional teachers, special education, professional activity, students.*